

Szputnyikkal vagy hittel az egekbe

Virtuális dialógus Leonyid Volodarszkij orosz költővel

Tíz éve olvashatók itthon a versei, amelyek előbb folyóiratokban jelentek meg, legelőször a Magyar Naplóban. 2012 óta kötete is olvasható magyarul, *Karácsonyi folyosó* címmel. Történelmi költeményei a nem magyar nyelven író szerzők között páratlan affinitást mutatnak múltunk, kultúránk és mai életünk iránt. Műfordításaiért a Magyar Tudományos Akadémia Füst Milán-díjjal jutalmazta. A 65. évét betöltött költővel egyik fordítója „beszélgetett” az interneten.

– Új könyvedet, amelynek címe magyarul *Fényfürdő lehetne, édesanyádnak ajánlottad. Pár éve én is találkoztam vele moszkvai otthonokban. Az először látott vendéget is szívesen fogadó, érdekes beszélgetésre méltató, energikus asszony. Különleges szerepe van az életedben?*

– Édesanyám, Ljudmila Platónova valóban csodálatos ember. Tavaly betöltötte a kilencvenet, de le tud menni a boltba, és meg tudja javítani a villanyvezetéket. Hiszen valamikor a kiemelkedő főkonstruktőr, Koroljov űrhajózási intézetében dolgozott, sőt, részt vett az első Szputnyik létrehozásában. Mindenben szerette a harmóniát és stílust: a mai napig megőrizte finom ízlését, akár ruhákról, akár bútorokról van szó. Örökölttem ezt az érzékenységét, amely valahogy hatással volt irodalmi beállítottságomra és a költészet iránti szenvedélyemre is.

– *Édesapádnak is hosszú élet jutott?*

– Ó, nem: ötvenhét évet élt... Apám, Alekszandr Volodarszkij harcolt a háborúban, majd fogságba esett, s Berlin alatt volt hadifogoly 1942-től 1945 elejéig. Aztán még jutott neki a harcból is. A háború után, egészen Sztálin halálá-

ig a fogság miatt nem engedték a díszszemlék közelébe se május elsején, se november hetedikén. Viszont el tudta végezni a vegyipari egyetemet, és Sztálin halála után eljutott egy nagy vegyészeti kutatóintézet igazgatóhelyettesi posztjáig. Rendszeresen utazott külföldi kiküldetésekbe, még az NSZK-ba és Olaszországba is. 1978 májusában, váratlanul halt meg: az irodájából kórházba szállították, de ott már csak pár órát élt. Én huszonnyolc éves voltam akkor.

– *Könyved előszavában említetted, hogy istenhitedet nem a szüleidtől kaptad. Hogyan alakult ki a világnézeted, amely nemcsak az ateizmustól különbözik, hanem az Oroszországban legerősebb pravoszláv hittől is?*

– Nos, az én világnézetem ezoterikus: az életet transzcendentálisan szemlélem. Tehát úgy gondolom, hogy az embernek sok előző élete volt. Lehetséges, hogy a létezésnek ezt az érzetét tudat alatt hoztam magammal. Egyébként a mai kereszténység nem feltétlenül tagadja az ember reinkarnációját. Még II. János Pál pápa is elismerte az életek sokaságának lehetőségét, pedig ő több volt, mint kiemelkedő személyiség. A pravo-

szláv egyház még nem áll készen erre. De vannak papok (nem is olyan kevesen), akiket érdekel az ezotéria, akik egyeztetni próbálják a vallást, a filozófiát és a tudományt. Mindenesetre én gyermekkoromban is éreztem, hogy nincs halál, hogy az élet valamilyen képpen a végtelenségig folytatódik. Éreztem, hogy mi – ahogy Pál apostol mondta – „nem meghalunk, hanem megváltozunk”. Ez tükröződik abban, amit írok.

– *A rendszerváltáskor, a Szovjetunió megszűnésekor negyvenegy éves voltál. Okozott-e addig konfliktusokat a teozófiai világlátásod? Lehetett-e erről nyilvánosan írni?*

– A szigorúan vett szovjet időkben ez teljesen lehetetlen volt, aztán pedig a gorbacsovi irányítás utolsó két évében bármiről és bárhol lehetett beszélni. 1991 óta meg pláne! Az egyházi ortodoxok ezt a szemléletet persze nem fogadták el, de Oroszországban reális demokrácia alakult ki, még akkor is, ha volt némi bandita-mellékíze. Úgyhogy működni kezdett nálunk a Teozófiai Társaság. Most növekszik, ahogy növekszik vele szemben ugyanazon ortodoxok ellenérzése is. Ami engem illet, bár teozófiai nézeteim vannak, hivata-

losan nem lépek be a társaságba, mert azt tartom, hogy jobb a költőnek az „alkotói magány”. De a verseimben szorosán összefonódnak a teozófia és a tradicionális kereszténység motívumai, mert az egyik nincs ellentmondásban a másikkal. Nagyon hálás vagyok a Magyar Naplónak azért, hogy 2006-ban közölte *Tizenegy álom* című hőskölteményemet a fordításokban: abban egy egész fejezet szól Jelena Blavatszkajáról, a Nemzetközi Teozófiai Társaság 1875-ös megalapítójáról. Nálunk sok folyóirat visszariadt volna ettől. Egyébként az ezoterikusok körében elterjedt vélemény, hogy Blavatszkaja később, 1896-ban (jellemző az évszám!) éppen Magyarországon öltött testet, majd pedig huszonnyolc éves korában (már férfitestben) Tibetbe távozott, mint hajdan Kőrösi Csoma Sándor.

– Emlékszel? Épp ehhez a zárófejezethez tettem fel a legtöbb kérdést. Méltányoltam, hogy így ismered a nándorfehérvári hősokeket, s az utána ötszáz évvel bekövetkezett 1956-os forradalom eseményeit, és bevallottam, hogy Blavatszkajáról nem olvastam azelőtt. Ráadásul szoknom kellett a gondolatot, hogy egy újabb megtestesüléskor a lélek nemet válthat... Tudtad, hogy főhőseid egyike napra kerekken ötszáz évvel az 1956-os forradalom előtt halt meg? Kapisztrán Jánost 1456. október 23-án vitte el a fekete halál. No, de kettőnk közül nem én hiszek a misztikában...

– Nem, amikor a poémát írtam, még nem tudtam a dátumok ilyen egybeeséséről. Vagyis köznapi értelemben véve nem tudtam. De jelen lehetett a tudatalattimban, s amikor szembesültem vele, meg rázkódtatásként ért. Talán egy korábbi megtestesülés súgott róla.

– Láttunk már olyat, hogy valaki mérnökből válik bölcsésszé, esszéistává, fordítóvá. Benned hogyan zajlott le ez a változás? Maradt-e valami a műszaki ember gyakorlatiasságából?

– Akkor is írtam verseket, amikor a Könnyűipari Műszaki Intézetbe (Egyetemre) jártam. Még nem tudtam, milyen komolyan foglalkozom majd az irodalommal. De azt már akkor is értettem, hogy műszakinak gyatra lennék. Első diplomám után csak öt évig dolgoztam a szakmában. Közben 1975-ben sikeresen felvételiztem a Gorkij Irodalmi Intézetbe, és annak hallgatójaként megtaláltam önmagam. 1978 óta csak irodalmi munkával foglalkozom. De él bennem az első alma materem emléke: általa az embereknek egészen más körét ismertem meg, mint amilyenben azóta forgok; megértettem lelkivilágukat, ami nagyon jót tesz egy írónak, költőnek.

– Verset, prózát is írsz. Min múlik, hogy melyik formában fejezed ki magad?

– A hangulaton, a lelkiállapoton. Úgy tizenöt éve hirtelen komolyabban foglalkozni kezdtem a prózáírással és az ezoterikus publikálással. Azután kiadtam két ezoterikus könyvet és egy misztikus fantasy-regényt, s még három regényt az íróasztalfiókba tettem. Most meg újra egészen a költészet foglya vagyok.

– A magyar témával először fordítóként vagy költőként kezdted foglalkozni? A feleséged, Olga kiválóan beszél magyarul. A történelmünkkel és irodalmunkkal nyilván ő ismertetett meg...

– Igen, természetesen. De előbb ezoterikusként kezdtem Magyarországra iránt érdeklődni, mert az ezoterikusok úgy tartják, hogy a le-

Leonyid első osztályos, 1957

gendás Saint-Germain gróf magyar volt, a Rákóczi családból. Olgának nemrég jelent meg erről egy könyve, és néhányszor Magyarországra utazott, hogy Saint-Germainről előadást tartson magyar nyelven. Az a helyzet, hogy Saint-Germaint a nyugati, különösen az amerikai ezotéria is magyarnak tartja, aki korábban már Hunyadi Jánosban is testet öltött. Ez a tény vezetett el engem az 1456-os nándorfehérvári csatához.

– Tény? Igaz, Hunyadi János származásáról a történészek sem tudnak biztosat mondani... Mindenesetre nekem megtetszett, hogy poémádban a nándorfehérvári hősök és az ötszáz évvel későbbi budapesti bátrak álmukban találkoznak az isteni gondviseléssel. Így elfogadható volt. Ez mindenképpen közrejátszott abban, hogy a költeményt lefordítottam.

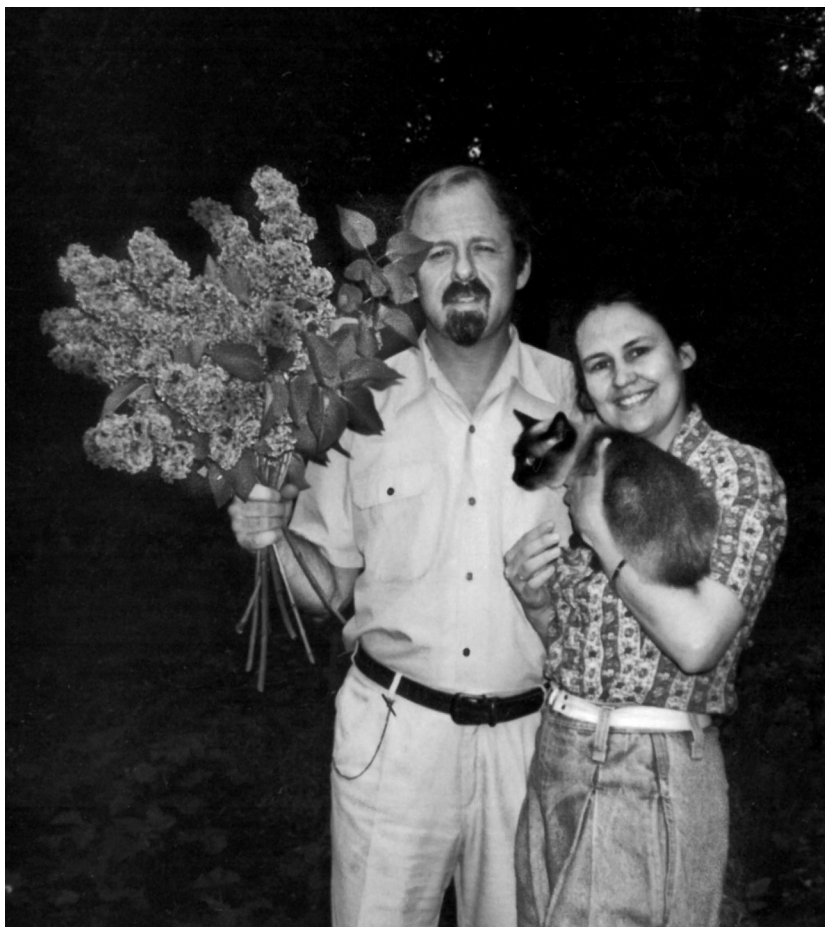
– Amiben az ember hisz, az számára tény. Véleményem alapján én azt a misztikus verziót fogadtam el, hogy Saint-Germain Hunyadi Jánosnak egy későbbi megtestesülése volt. Erről írt például az ismert angol teozófus,

Charles Leadbeater (1854–1934) is. Szóval Olga szerzett magyar forrásokat, irodalmat a csatáról, s lefordította nekem. Megráztak az ütközet méretei, s megtudtam, milyen nagyhatalom volt Magyarország Mátyás király apjának korában. Aztán megismertem az 1956-os magyar forradalom jelentőségét és nagyságát is, s a két esemény egységes egészbe ötvöződött abban a költeményben, amelyet lefordítottál. Innen eredt érdeklődésem a magyar történelem, irodalom, s egyáltalán: a magyar életforma iránt.

– *Olga nemcsak a feleséged, nemcsak Andrej és Ljuba édesanyja, hanem az alkotótársad is. Mit jelent konkrétan ez az együttműködés?*

– Gondold csak meg: Olga nyersfordításai nélkül nem tudtam volna oroszra átültetni magyar költők műveit. A forrásnyelvet nem értő fordító sokféle nyersfordítással találkozik. A jó nyersfordítás minden, csak nem „nyers”. A tartalom pontos átadása közben ügyel a stílusra, a hangulatra, ráadásul felhívja a figyelmet a többértelmű kifejezésekre, az ilyenekből származó veszélyekre és lehetőségekre. A versforma, a hangzás eltalálásában is szerepe van az igazi nyersfordításnak. Én szerencsés helyzetben vagyok, mert lehetőségem van a készítőjével konzultálni. Másrészt pedig Olga magyartudása teszi lehetővé, hogy az én verseim fordítását megítéljem, azokhoz hozzászóljak. Minden „magyar kérdésben” Olgára támaszkodom.

– *Sok magyar vers elismert fordítójaként hogyan ítéled meg: a magyar költészet jó arányban olvasható-e oroszra fordítva? Van-e jellegzetes, esetleg kiáltó*

A dácán, a Moszkva melletti Tomolinóban, a '90-es évek végén

hiányosságok? Nemcsak mint fordítót, hanem mint irodalomszervezőt, szerkesztőt is kérdezlek: mit lehetne tenni további magyar versek oroszra fordításáért?

– Először is: igazi költők kezébe kell adni a verseket! Megesik, hogy a fordító kiválóan tud magyarul, ám az olyan összetett költeményekből, mint például Iancu Lauráé, jól hangzó, míves-rímes gyerekverseket készít oroszul, s meg is jelenteti ezeket rangos folyóiratokban. Jó hír és friss élmény, hogy most áprilisban – igen hosszú szünet után – két magyar vonatkozású könyv is megjelent Moszkvában, a Rudomino Könyvcentrum gondozásában: az egyiket nevezhetnénk úgy, hogy a magyar kortárs költészet antológiája; a másikat pedig úgy, hogy magyarság a határokon túl...

– *Árulkodj el az olvasóknak, a kötetek magyarra fordított címei helyett miért csak a témájukat adjuk meg! Bármilyen furcsán hangzik is: azért, mert az egyik orosz címet nem sikerült magyarra lefordítani. Olgával törtük a fejünket, hogy mit jelenthet a „Nyevedomoj szutyi zabütüje granyi”. Kaptunk segítséget: „Az ismeretlen lényeg elfelejtett metszetei”. A könyv alapos ismerete nélkül ezt se cáfolni, se megerősíteni nem tudom. A másik könyv címe kevesebb fejtörést okozott: Olga szerint a „Vengrija za granyicami Vengrii” legyen „Magyarság a határokon túl”.*

– Hozzáteszem: már csak az ilyen nehézségek elkerülése végett is érdemes (lett volna) a lefordított műveket eredeti címmel is azonosítani... Az első könyv tehát kortárs magyar költők verseit tartal-

Olga, Leonyid és kislányuk, Ljuba a kétezres évek elején

mazza, elég jó merítést adva a mai magyar költészetből. Ezek oroszra ültetésében Olgával mi is részt vettünk. Igaz, vannak a könyvben sikeres és kevésbé sikeres fordítások, bár ez természetes jelenség. A költők között akad, aki a múlt század második negyedében született (Vasadi Péter), mások pedig a hetvenes évek végén (Györffy Ákos, Iancu Laura). A közbülső generációk képviselőit a verskedvelő közönség szintén jól ismeri (Oláh János, Szöcs Géza, Szentmártoni János, Fekete Vince). Az utóbbiról egyébként én beszéltem a könyvbemutatón, és a saját fordításomban felolvastam *A szülőhely kartotékai* című versét. Fáj vi-

szont, hogy az antológiában a két éve elhunyt Cseh Károly egyetlen verse sem szerepel, pedig ő a magyar vidék kiváló költője volt. A másik kötet a határon túli magyar költészet és próza alkotásai-ból ad válogatást, ezért is kedves nekünk, hiszen az oroszoknak is megvan a maguk „határontúlja”. Összességében azt mondhatom, hogy ezek a könyvek fontos tapasztalatot jelentenek, és régi hiányt pótolnak.

– *Kit érdemes magyarra fordítani napjaink és a közelmúlt orosz költői közül – persze Leonyid Volodarszkijon kívül?*

– Nehéz kérdés, mert a válasz az ízlésemről és a költői elfogult-

ságotomtól függ. A második felével kezdem: bármelyik orosz klasszikust érdemes fordítani, Puskinból Bulat Okudzsaváig. Ami a kortársakat illeti, valahogy Magyarországon (rajtam kívül) többet fordítanak az orosz avantgárd költőitől. Én viszont azokat szeretem jobban, akik hagyományos formájú verset írnak, és hisznek a világ felsőbbrendű megalapozottságában, ahelyett, hogy folyamatosan nevetség tárgyává tennék. Jó szívvel ajánlom, hogy többet fordítsák azokat, akik író társaim, és (velem együtt) a Füst Milán-díj nyertesei: Irina Kovaljovát és Ivan Belokrulovot. Mások mellett komoly figyelemre méltó még Szergej Beloruszec, Tatjana Kuzovleva, Jelena Iszajeva, Galina Nyerpina költészete is. Fordítottak tőlük magyarra, de csak két-három verset, pedig többre méltóak.

– *Viszockij nevére is számítottam, hiszen bennünket is egy magyar Viszockij-kutató, Viczai Péter ismertetett meg egymással. Igaz, akkor a voronyezsi emlékgyűjtemény és a nándorfehérvári költeményed volt a téma. De azóta a Viszockijra emlékező verseidet is fordítottam. Mit jelentett a számodra Vlagyimir Viszockij? Múlt időben érdemes ezt kérdezni, vagy van a mai napig érvényes hatása?*

– Viszockij nekem a fiatalság; magnetofonról hallgattam a dalait, a Taganka Színházban néztem az alakításait, ahová gyakran eljártam, hosszadalmas, olykor éjszakai sorban állás után szerevezve jegyet. A nézetek függetlenségének jelképe volt, és az is maradt számomra. A mai napig szívesen hallgatom, és írok róla verseket. „Egyszerű” dalai egyáltalán nem egyszerűek.

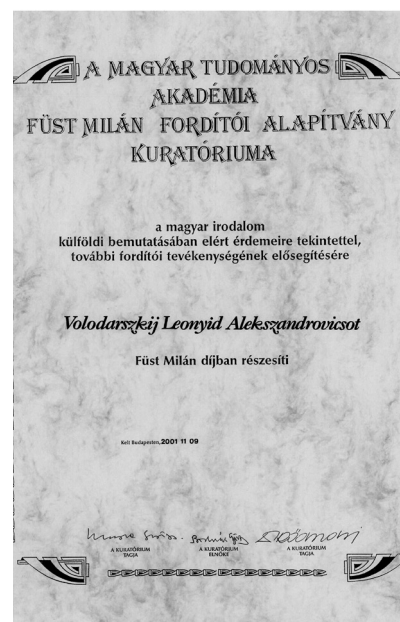
– *Történelme és költészete alapján nagyon pozitív képed alakult*

A Fényfürdő borítója

Olga és Leonid közös könyve:
Misztikum a nagyok életében

A Füst Milán-oklevél

ki Magyarországról, de 2012-ig nem jártál nálunk. Mit jelentett az itt töltött néhány nap? Változott-e valami a magyarokhoz való viszonyodban? Ért-e meglepetés?

– Igen, ért. Meglepett az emberek nyíltsága, az a szívéllyesség és öröm, amellyel budapesti, székesfehérvári vagy egri könyvbemutatóimon fogadtak. De említhetem a borospohár melletti, éjszakába nyúló beszélgetéseket is Bogácson, ahová az azóta elhunyt nagyszerű költő, Cseh Károly vitt magával. Még az 1956-os forradalom hőisével, Kovács Istvánnal is könnyen megtaláltam a közös nyelvet, aki most Ausztráliában él, de rendszeresen hazalátogat. Nagyon érdekelte őt az orosz költő, aki megénekelte a magyar forradalmárok hősiességét.

– *Költevényeidben kiemelt szerepe van a hősiességnek, a jóság-nak, az égiek segítségének, a nő-férfi viszony-nak, a szerelemnek és a háborúnak. Ezek közül az utóbbi fájón aktuális. Az interjúval párhuzamosan közölt válogatásban például figyelemre méltó a 14+100=14*

című vers. Van-e Oroszországban nyílt diskurzus az ukrán–orosz konfliktusról? Jevtusenkót idézve: „Akar-e Moszkva háborút?” (Megjegyzés az olvasó számára: ez nem egészen Jevtusenko, hanem dalának – a jelenlegi helyzet szempontjából nem is igazán szerencsés – fordítása. A nyersfordítás így hangzik: „Akarnak-e az oroszok háborút?”)

– Attól függ, milyen oroszok! De a lakosság döntő többsége egyértelműen nem akar. Ezt mutatják a közvélemény-kutatások csakúgy, mint az egyszerű beszélgetések az autóbusz-megállóban. Az országban, a médiumokban heves vita folyik erről a témáról. A tévéstúdiókba sok ukránt is meghív-nak, akiknek a nézetei esetenként gyökeresen eltérnek egymástól. Egy-
valami viszont szilárdan rögzült az orosz tudatban: mégpedig az az érzés, hogy a Krím orosz föld. (Amit a Szovjetunió keretein belül az ukrainai boldog éveire visszare-védő Hruscsov ajándékozott Ukraj-nának.) Említett versemben a Kárpátok békeszerető pásztorairól

is írok, nemzetiségüktől függetlenül.

– *Milyen alkotói terveket dédel-getsz, és van-e ezeknek magyar vonatkozásuk?*

– A terveim mindig ugyan-azok: írni és írni! E tervekben ál-landóan jelen van Magyarország is. Talán egy új kötet kiadása ma-gyarul, talán egy újabb utazás hoz-zátok, s annak nyomán megint versek. Ami pedig a másik irányt, a magyar költészetnek az oroszul beszélőkkel való megismertetését illeti, erre is van elképzelésünk barátaimmal és Olgával. Előkészü-leteket teszünk egy verseskötet összeállítására, melynek címe ez lehet: *Hétszáz év válogatott magyar lírája*. Derűlátó vagyok, nemhiába neveznek a Wikipédiában a fény-realizmus alapítójának, amely új irányzat a költészetben. Ennek lé-nyege, hogy a Felső Isteni Fény az emberi lelkek és szívek világossá-gával együtt ellenszegül a sötét-ség mindennemű megnyilvánulá-sának.

Marosi Lajos